

PSYCHOLOGICAL INTERPRETATION OF THE "LITTLE MAN" IMAGE IN THE WORKS OF A. P. CHEKHOV

Mallayeva Mamura Abduraxmanovna

Lecturer at the Department of Modern Russian Language, Uzbekistan State
University of World Languages

Abstract

The article examines the psychological interpretation of the “little man” figure in the works of A. P. Chekhov. Using the short stories “The Death of a Government Clerk,” “The Man in a Case,” and “The Grasshopper” as examples, the study analyzes the writer’s mastery in revealing the inner world of his characters through laconic style, subtext, and artistic detail. The research substantiates Chekhov’s innovative approach to the “little man” concept — portraying him not merely as a social victim but as an individual with a complex inner life.

Keywords: A. P. Chekhov, little man, psychological realism, artistic detail, subtext, laconic style, short story.

A. P. Chexov ijodida “kichik odam” obrazining psixologik talqini

Mallayeva Mamura Abduraxmanovna

O‘zbekiston davlat jahot tillari universiteti

Hozirgi zamon rus tili kafedrasi o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada A. P. Chexov ijodida “kichik odam” obrazining psixologik talqini tahlil qilinadi. “Chinovnikning o‘limi”, “Futlyardagi odam” va “Poprygunya” hikoyalari misolida yozuvchining lakanizm, subtekst va badiiy detal kabi uslubiy vositalar orqali qahramonlarning ichki dunyosini ochib berish mahorati ko‘rsatiladi. Tadqiqotda Chexovning “kichik odam” konsepsiyasiga bergan yangicha yondashuvi — uni ijtimoiy qurbon sifatida emas, balki ichki olami murakkab shaxs sifatida tasvirlashi ilmiy asosda yoritiladi.

Kalit so‘zlar: A. P. Chexov, kichik odam, psixologik realizm, badiiy detal, subtekst, lakonizm, hikoya.

Аннотация: В статье рассматривается психологическая интерпретация образа «маленького человека» в творчестве А. П. Чехова. На примере рассказов «Смерть чиновника», «Человек в футляре» и «Попрыгунья» анализируется

мастерство писателя в раскрытии внутреннего мира персонажей посредством лаконизма, подтекста и художественной детали. В исследовании обоснованно показан новый подход Чехова к концепции «маленького человека» — изображение его не только как социальной жертвы, но и как личности со сложным внутренним миром.

Ключевые слова: А. П. Чехов, маленький человек, психологический реализм, художественная деталь, подтекст, лаконизм, рассказ.

XIX asr oxiri rus adabiyotida ijtimoiy realizmdan psixologik realizmga o'tish jarayoni ro'y berdi. Bu davrda jamiyatdagi keskin tabaqalanish, ijtimoiy ierarxiyadagi qat'iy chegara va shaxs erkinligining cheklanishi adabiyotning asosiy muammolaridan biri edi. "Kichik odam" konsepsiyasi shu jarayonda o'zining estetik va g'oyaviy kuchini saqlab qoldi, biroq Chexov uni yangi badiiy shaklga keltirdi.

Agar Gogol "kichik odam"ni jamiyat qurboni sifatida tasvirlasa, Chexov uni avvalo ichki dunyosi, ruhiy jarayonlari va kayfiyatlari orqali ko'rsatdi. Shu jihatdan, Chexovning "kichik odam"i — bu faqatgina ijtimoiy mavqe jihatdan past emas, balki psixologik jihatdan bosim ostidagi insondir.

Adabiyotshunoslikda "kichik odam" tipi XIX asr rus realizmining muhim tipologik birligi sifatida qaraladi [1; 25–26-b.]. Pushkinning "Stansiyachi" asarida bu obraz sentimental kayfiyatda, Dostoyevskiyda axloqiy-eksistensial konfliktlar kontekstida, Gogolda esa ijtimoiy adolatsizlik va insoniy xorlikning keskin satirik tasviri sifatida namoyon bo'lgan. Chexovning yangiligi shundaki, u psixologik detal va subtekst vositasida "kichik odam"ning ruhiy holatini nozik, ammo ta'sirchan tarzda ochib berdi. Chexovning qahramonlari ko'pincha o'z fojeasini baland pafos bilan emas, balki oddiy, hayotiy mayda-chuydalar orqali yashaydi. Chexov ijodida lakanizm (ortiqcha izohdan voz kechish) va subtekst (aytilmagan ma'no) yetakchi o'rinda turadi [2; 41–42-b.]. U voqealarni keskin dramatik cho'qqilarga olib chiqmaydi, aksincha, qahramon hayotidagi oddiy, lekin hal qiluvchi holatlar orqali uning butun ruhiy dunyosini ochadi. Misol uchun:

- Satira va lirizm uyg'unligi Chexovga "kichik odam" obrazini bir vaqtning o'zida kulgili va achinarli ko'rsatish imkonini beradi.

- Badiiy detal (eskirgan palto, tor xona, qog‘oz ishlarining uyumi) qahramonning butun hayot falsafasini ifodalaydi.

“Kichik odam”ning psixologik talqini Chexov hikoyalarida oladigan bo‘lsak “Chinovnikning o‘limi” asarini tahlil qilib ko‘ramiz. Chervyakov oddiy bir mansabdor bo‘lib, jamiyatdagi ijtimoiy-patrimonial tartiblarning ramziy qurboni sifatida tasvirlanadi. Birgina “aksirish” voqeasi uning butun hayot falsafasini izdan chiqaradi. Chexov bu yerda haddan tashqari itoatkorlik va psixologik qo‘rquv sindromini badiiylashtiradi.

“Futlyardagi odam” asarida esa Belikovning hayoti “futlyar” metaforasi orqali tasvirlanadi — bu yopiqlik, izolyatsiya va o‘zgarishdan qo‘rqish psixologiyasidir. Qahramonning “qobiq ichida yashashi” uning ruhiy izolyatsiyasini kuchaytiradi va jamiyat bilan aloqasini yo‘q qiladi. Bu asar Chexovning konservativ tafakkur va ichki qo‘rquvga qarshi badiiy manifesti sifatida ham talqin qilinadi.

“Poprygunya” asarida Dymov obrazi orqali Chexov fidoyilik va e‘tiborsizlik ziddiyatini ochadi. Oddiy, ammo o‘z kasbiga sodiq shifokorning halokati uning ichki insoniy ulug‘vorligini ko‘rsatadi. Bu yerda Chexov “kichik odam”ning qadr-qimmati jamiyat tomonidan e‘tirof etilmasligi muammosini yoritadi.

Psixologik talqin vositalari

1. Portret tafsilotlari – tashqi ko‘rinish orqali ichki holatni ko‘rsatish (Belikovning sovuq yuz ifodasi, Chervyakovning mayda qadam tashlashi).
2. Dialog va pauza – nutqdagi ikkilanish, to‘xtash, ortiqcha mulohaza qahramonning ruhiy iztirobini oshkor qiladi.
3. Atrof-muhit tasviri – tor, qorong‘i xonalar, nam havo, eskirgan buyumlar qahramonning ruhiy izolyatsiyasini kuchaytiradi.
4. Subtekst – asarda aytilmagan, ammo sezdirilgan ma’no qahramonning ichki dunyosini to‘ldiradi.

Xulosa o‘rnida aytadigan bo‘lsak, Chexov “kichik odam” obrazini psixologik realizm doirasida qayta talqin qilib, uni jamiyatdagi zaif tabaqaning vakili sifatida emas, balki ichki dunyosi murakkab, ziddiyatli shaxs sifatida ko‘rsatdi. Bu obraz orqali yozuvchi inson ruhiyatining nozik qatlamlarini, ijtimoiy bosimning ruhiy oqibatlarini va oddiy insonning fojeasini badiiy detallar orqali ifodaladi. Chexovning

bunday yondashuvi XX asr psixologik prozasiga sezilarli ta'sir ko'rsatdi va "kichik odam" obrazining adabiyotdagi evolyutsiyasida yangi bosqichni boshlab berdi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Белов, С. В. (2010). *Типология "маленького человека" в русской литературе XIX века*. Москва: Наука.
2. Чудаков, А. П. (1986). *Поэтика Чехова*. Москва: Советский писатель.
3. Rayfield, D. (1999). *Anton Chekhov: A Life*. London: HarperCollins.
4. Лотман, Ю. М. (1992). *Беседы о русской культуре*. Санкт-Петербург: Искусство.
5. Peace, R. (1983). *Chekhov: A Study of the Four Major Plays*. New Haven: Yale University Press.